

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van
de voorgevel in Mechelen

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van de voorgevel,
Mechelen, Zoutwerf 14, 15, 16 – monument (opheffing)

Onderwerp

Benaming: burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van de voorgevel

Adres of ligging: Zoutwerf 14, 15, 16 Mechelen

Dossier

Type dossier: opheffingsdossier (gehele opheffing)

Dossiernummer: 4.001/12025/109.1

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: regentsbesluit van 30 oktober 1945

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/bsluiten/134>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed:

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/6156>

Samenvatting

De bescherming als monument wordt opgeheven omdat het overblijfsel van de voorgevel van het burgerhuis De Lepelaer volledig verdwenen is. De erfgoedwaarden van dit overblijfsel zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan.

Datum

Datum: 8/02/2023

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding tot opmaak van het dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historiek van het beschermde goed	4
2.3.	Historiek van het beschermings- en beheerdossier	5
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.5.	Juridische toestand.....	6
2.5.1.	Adres en kadaster	6
2.5.2.	Onroerend erfgoed	6
2.5.3.	Omgeving	6
3.	Evaluerend gedeelte	6
3.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	6
3.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	7
3.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	7
4.	Bronnen	7
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	7
5.1.	Omgevingsplan	7
5.2.	Fotobijlage	7
5.3.	Documentatie	7

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit is het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit van het burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van de voorgevel (monument) in Mechelen. De opheffing van de bescherming kadert in de herziening van het beschermde erfgoedbestand, zoals ingeschreven in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele.

De bescherming van het burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van de voorgevel werd onderzocht in het project 'Aangetaste en verdwenen beschermingen' (2020-2021)¹. Hierin zijn beschermingen onderzocht van bouwkundig, houtig en landschappelijk erfgoed met een onduidelijke fysieke toestand. Het onderzoek had een drieledige bedoeling:

- Nagaan wat de huidige fysieke toestand van het beschermde aanduidingsobject is en in hoeverre het nog beantwoordt aan de toestand waarin het werd beschermd
- Achterhalen welke de oorzaken zijn van eventuele veranderingen
- Een beslissing nemen over de bescherming van het aanduidingsobject

Op basis van dit onderzoek zijn 44 volledige en 1 gedeeltelijke opheffing van beschermingen toegevoegd aan de beschermingskalender 2022, evenals 3 wijzigingen van beschermingen van verplaatst erfgoed.

Deze opheffingen en wijzigingen worden gefaseerd uitgevoerd. Het derde en laatste pakket dat hier wordt voorgelegd bevat beschermd bouwkundig en houtig erfgoed waarvan de toestand problematisch was op het moment van bescherming.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

Het beschermd onroerend goed waarvan de bescherming geheel wordt opgeheven bevindt zich aan de Zoutwerf, in het historisch stadscentrum van Mechelen. De bescherming als monument betreft de voorgevel van de verdwenen woning 'De Lepelaer'. Het beschermde monument bevindt zich ter hoogte van het adres Zoutwerf 14, 15, 16.

Aan de Zoutwerf bevinden zich nog zes andere beschermde monumenten, allemaal historische stadswoningen en gildehuizen: burgerhuis De Kevie (Zoutwerf 3), de gildehuizen In Den Grooten Zalm en De Kleinen Zalm (Zoutwerf 5), stadswoningen Waag en Steur (Zoutwerf 7-8), burgerhuis De Zeehondt (Zoutwerf 9) en logementshuis In de Stad Tienen (Zoutwerf 10). De bescherming van de stadswoningen Waag en Steur betreft alleen de voorgevels.

De omgeving van het beschermd onroerend goed wordt weergegeven op een omgevingsplan in bijlage bij dit opheffingsdossier.

2.2. Historiek van het beschermde goed

De verdwenen woning 'De Lepelaer' werd gebouwd in de jaren 1524-1530 in opdracht van Aert Staes, lid van het Mechelse visverkopersambacht en meerdere keren schepen van de stad². Het huis werd gebouwd aan de Zoutwerf, een loskade langs de Dijle waar in de 16de en 17de eeuw verschillende grote panden met monumentale voorgevels werden

¹ Voor meer informatie over dit onderzoeksproject verwijzen we naar het online onderzoeksrapport: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Beschermd, beschadigd, verdwenen. Onderzoek en evaluatie van ernstig aangetast en verdwenen beschermd erfgoed* [online], <https://oar.onroenderfgoed.be/item/6378> (geraadpleegd op 10 februari 2022)

² Bouw- en woongeschiedenis in: Boekstal & Van Langendonck 2009, 234-241.

opgetrokken. De huisnaam 'De Groote Lepelaer' verschijnt pas in de teksten in het midden van de 17de eeuw.

'De Lepelaer' was een groot en hoog diephuis onder zadeldak. Met zijn drie bouwlagen en puntgevel torende het uit boven de veel lagere buurhuizen. Blikvanger van het huis was de laatgotische voorgevel die met grote waarschijnlijkheid kan worden toegeschreven aan de bouwmeester Rombout II Keldermans (ca. 1460-1531). De voorgevel bestond uit drie overkragende bouwlagen met vensteropeningen onder accoladebogen op geprofileerde stijlen. De blinde boogvelden bevatten gebeeldhouwde versieringen in renaissancestijl. Haast identieke bouwvormen zijn terug te vinden in archivalisch aan Rombout II Keldermans toegewezen gebouwen, met name het paleis van de Grote Raad in Mechelen en het stadhuis van Gent.

Tijdens een bombardement op 19 april 1944 werd De Lepelaer ernstig getroffen. Het pand brandde volledig uit en stortte in. Alleen de onderste twee bouwlagen van de voorgevel bleven overeind.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier

Al in juli 1944 stelde de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) de bescherming van het overgebleven deel van de voorgevel voor³. De bescherming als monument van het overblijfsel van de voorgevel volgde op 30 oktober 1945. De restanten van de voorgevel werden beschermd als monument omwille van de artistieke en oudheidkundige erfgoedwaarde. Uit de begeleidende nota van Stan Leurs (1893-1973), afdelingshoofd Monumentenzorg van het Commissariaat-Generaal voor 's Lands Wederopbouw, blijkt dat voor de bescherming rekening werd gehouden met het herstel van de voorgevel naar de vroegere toestand. Dit werd mogelijk geacht aan de hand van de bewaarde bouwfragmenten en foto's van vóór de verwoesting.

Tijdens een storm in 1948 stortte een groot deel van de gestutte voorgevel in. Bij de opruiming van het puin zouden afgietsels van de bouwfragmenten zijn gemaakt. Deze zijn intussen spoorloos; vandaag zijn de afgietsels alleen gekend uit fotografische opnames.

De laatste resten van de voorgevel werden gesloopt in 1955, maar de toenmalige eigenaars overwogen wel nog een heropbouw. De bewaarde ontwerpen gingen uit van nieuwbouw met integratie van oorspronkelijke bouwfragmenten. Een heropbouw werd echter niet gerealiseerd. In 1955 werd de stad Mechelen eigenaar van het terrein.

In 2006-2007 werd in opdracht van de stad Mechelen een bouwhistorische studie uitgevoerd van het verdwenen pand 'De Lepelaer'⁴. De studie ging na of een reconstructie van de gevel met de originele materialen nog mogelijk was. Het onderzoek besloot dat er van de voorgevel maar drie oorspronkelijke bouwfragmenten bewaard zijn en dat een reconstructie hierdoor niet gewenst is. De bewaarde bouwfragmenten zijn een in tweeën gebroken reliëf met wapenschild en een reliëf met dolfin. Ze bevinden zich in Mechelen, respectievelijk in het museum van het Hof van Busleyden en het museum van het Schepenhuis.

Op basis van voornoemde studie adviseerde het toenmalig Agentschap R-O Vlaanderen in 2009 aan de stad Mechelen dat "*reconstructie van de voorgevel niet verantwoord is*"⁵.

Het agentschap Onroerend Erfgoed verleende in 2013 voor het perceel van 'De Lepelaer' een vergunning voor archeologische prospectie met ingreep in de bodem⁶. Hierbij werd de

³ Geschiedenis van De Lepelaer na 1944: Boekstal & Van Langendonck 2009, 249-255.

⁴ Ongepubliceerd; samengevat in: Boekstal & Van Langendonck 2009.

⁵ Onroerend Erfgoed Antwerpen, lopend archief, Mechelen: De Lepelaer (map 641).

⁶ *Ibidem*.

kelder van 'De Lepelaer' herontdekt⁷. In 2014 volgde de vergunning voor de huidige nieuwbouw op de plaats van het verdwenen pand. Hierbij oordeelde Onroerend Erfgoed opnieuw dat *"een reconstructie van de voorgevel niet verantwoord is omdat er te weinig gegevens bekend zijn"*.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 6 februari 2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

Het burgerhuis 'De Lepelaer' en zijn voorgevel zijn volledig verdwenen.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Adres en kadaster

Het adres van het beschermd onroerend goed op het moment van bescherming was Zoutwerf 17 in Mechelen. Vandaag bevindt het beschermd onroerend goed zich ter hoogte van Zoutwerf 15.

De kadastrale gegevens op het moment van bescherming waren: Mechelen, art. 3855, sectie D, perceelnummer 402P. Vandaag zijn de kadastrale gegevens: Mechelen, 1ste afdeling, sectie D, perceelnummer 1036A (deel).

2.5.2. Onroerend erfgoed

De verdwenen voorgevel van 'De Lepelaer' is niet opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed. Het verdwenen pand 'De Lepelaer' bevindt zich in de vastgestelde archeologische zone 'Historische stadskern van Mechelen' (ID 11905). Binnen het afgebakende perceel is er verder geen beschermd onroerend erfgoed.

2.5.3. Omgeving

Het beschermd onroerend goed ligt in woongebied met een culturele, historische en/of esthetische waarde.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

Het burgerhuis 'De Lepelaer' en zijn beschermde voorgevel zijn volledig verdwenen. Tijdens het bombardement van 19 april 1944 werd De Lepelaer ernstig getroffen. Alleen de onderste twee bouwlagen van de voorgevel bleven overeind. De laatste resten van de voorgevel werden gesloopt in 1955. Pogingen van het Commissariaat-Generaal voor 's Lands Wederopbouw voor een heropbouw naar de vroegere toestand middels een bescherming bleken vruchteloos.

Herstel van de voorgevel in de oorspronkelijke toestand wordt niet langer mogelijk geacht omdat er te weinig gegevens bekend zijn en onvoldoende bouwfragmenten bewaard bleven voor een getrouwe reconstructie.

⁷ Bruggeman & Reyms 2018, 87-93.

Opheffingsdossier: burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van de voorgevel, monument

Op de plaats van het pand staat vandaag nieuwe bebouwing. De bescherming van het overblijfsel van de voorgevel van 'De Lepelaer' wordt opgeheven, omdat de erfgoedwaarden van het beschermde goed onherstelbaar aangetast of verloren zijn gegaan.

3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

De erfgoedwaarden zijn reeds volledig verloren gegaan. Het opheffingsdossier en de bouwhistorische studie van Petra Boekstal en Linda Van Langendonck registreren de erfgoedwaarden die verloren zijn gegaan voldoende⁸. Er zijn bijgevolg geen bijkomende maatregelen vereist voor de registratie van de erfgoedwaarden of het behoud van erfgoedelementen in een onroerenderfgoeddepot.

3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van burgerhuis De Lepelaer: overblijfsel van de voorgevel, Zoutwerf 15 in Mechelen, wordt geheel opgeheven. Het kadastraal perceel gevat door de opheffing is opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

4. BRONNEN

Archiefbronnen

Onroerend Erfgoed Antwerpen, lopend archief, Mechelen: De Lepelaer (map 641).

Werken

BOEKSTAL P. & VAN LANGENDONCK L. 2009: Het voormalig huis 'De Lepelaar' aan de Zoutwerf in Mechelen. Een synthese van het bouwhistorisch onderzoek, *Handelingen Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen* 113, 231-256.

BRUGGEMAN J. & REYNS N. 2018: *Archeologische opgraving Mechelen – Zoutwerf. Project 'de Lepelaar'*, Rapporten All-Archeo bvba 281, Temse.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

⁸ Boekstal & Van Langendonck 2009.